

BUDAPEST
INTÉZET

A szociális ellátások szerepe a kirekesztés megelőzésében és enyhítésében – az elmúlt húsz év tanulságai

---

Scharle Ágota

Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet

Hajléktalanellátás 2009, országos konferencia, Balatonföldvár, 2009 szept 24-25

Vázlat

- Melyek a szociálpolitika alapvető céljai?
- Mit ért el a szociálpolitika az elmúlt 20 évben – durva mércékkel mérve
- Milyen eszközökkel?
- Min múlik a szociálpolitika teljesítménye?
- Röviden a feladat nagyságáról
- Hosszabban a szakpolitika válaszairól
  - a múlt öröksége
  - politikai ideológiák, értékválasztások
  - kormányzati hatékonyság
- Tanulságok
- Válság
- Kitörési pontok

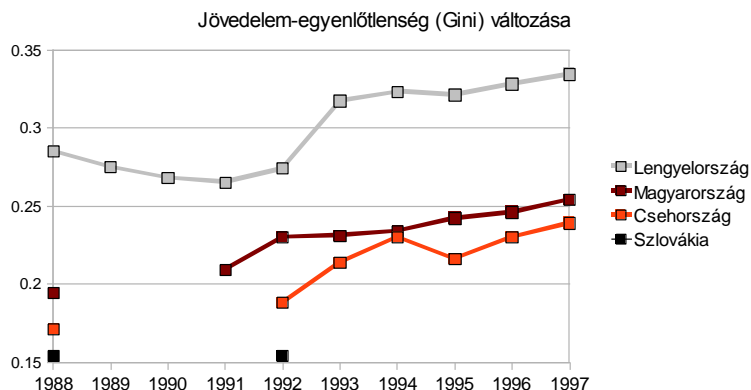
www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-25

A szociálpolitika alapvető céljai

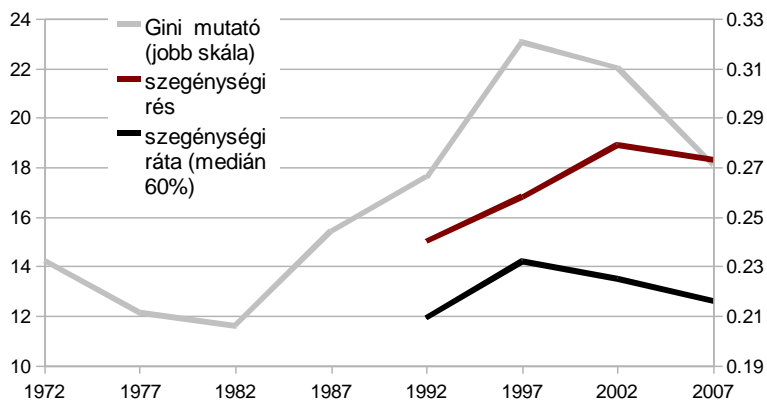
- A kirekesztést legjobb megelőzni: oktatással, foglalkoztatáspolitikával, diszkrimináció-elleni szabályozással, neveléssel, stb.
- A szűken vett, szegénységre, kirekesztettségre fókuszáló szociálpolitika két feladata:
  - **Kármentés:** a kiszolgáltatottság enyhítése
  - **Reintegráció:** segítség a kiszolgáltatottság megszüntetéséhez

Mit értünk el kármentésben 1

Mit értünk el kármentésben 2

Egyenlőtlenség és szegénység változása 1972-2007

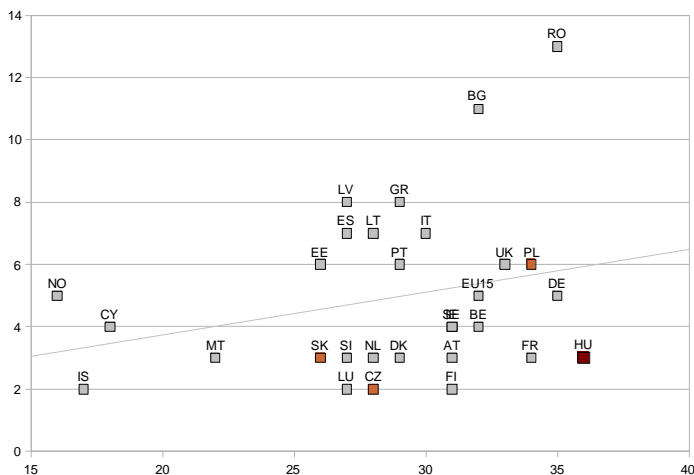

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Mit értünk el kármentésben 3

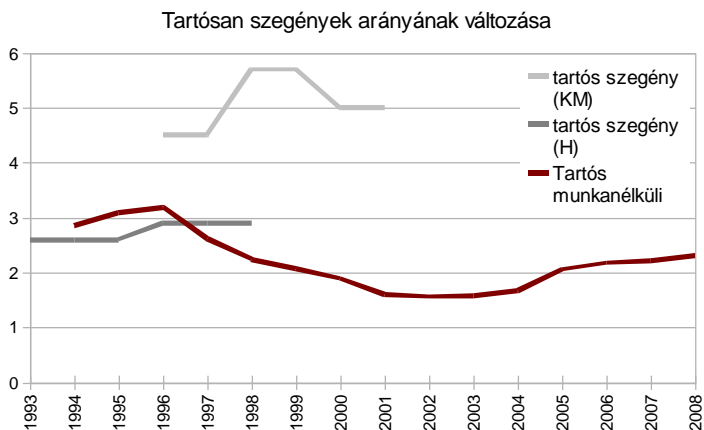
Szegények aránya (medián 40%-a) transzferek előtt és után, 2007

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

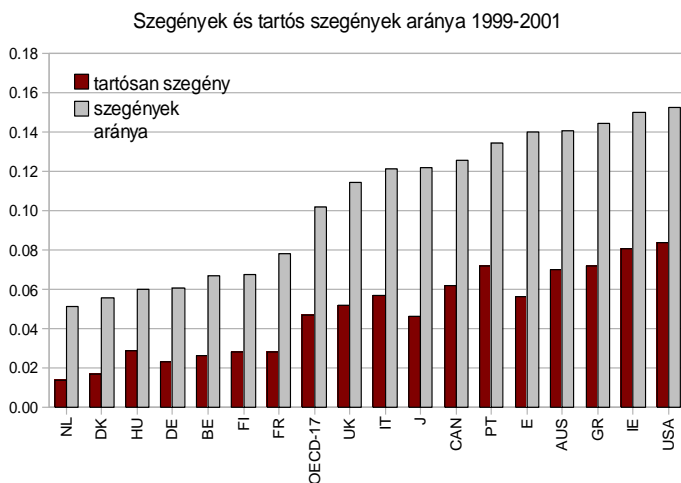
Mit értünk el reintegrációban 1

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Mit értünk el reintegrációban 2

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

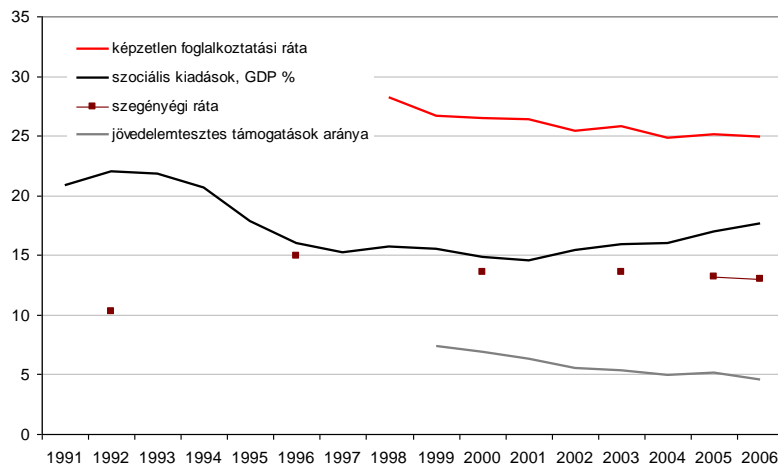
Vázlat

- Melyek a szociálpolitika alapvető céljai?
- Mit ért el a szociálpolitika az elmúlt 20 évben – durva mércékkel mérve
- **Milyen eszközökkel?**
- Min múlik a szociálpolitika teljesítménye?
- Röviden a feladat nagyságáról
- Hosszabban a szakpolitika válaszairól
  - a múlt öröksége
  - politikai ideológiák, értékválasztások
  - kormányzati hatékonyság
- Tanulságok
- Válság
- Kitörési pontok

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Milyen eszközökkel?

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Milyen eszközökkel?

Nagyobb átalakítások a munkanélküli ellátásokban

- **1989-92** hozzáférés bővítése minden ellátásban
  - munkanélküli járadék és segély
  - rokkantsági és korhatár alatti nyugdíj
  - gyermekgondozási ellátások
- **1991-2000** a munkanélküli járadék bőkezűsége ↓
- **1996-98** Bokros csomag megszorításai
  - a legtöbb szociális ellátás bőkezűsége csökken
  - rokkantsági nyugdíj hozzáférése szigorodik
  - nyugdíjkorhatár emelkedik
- **2000-2** munkakínálat ösztönzése
  - munkanélküli ellátás hozzáférése nő, bőkezűsége ↓
  - munkateszt szigorodik
  - minimálbér megduplázódik

Milyen eszközökkel?

Nagyobb átalakítások a munkanélküli ellátásokban

2006-9 munkakínálat és politika

- biztosítási alapú ellátások (munkanélküli járadék, nyugdíjak) hozzáférhetősége szigorodik
- munkanélküli segély bőkezűsége nő
- munkatesztet kiterjesztik a rokkantsági nyugdíjra
- munkateszt szigorodik
- foglalkoztatási rehabilitáció helyett közfoglalkoztatás
- munkahelymegőrző támogatások

Vázlat

- Melyek a szociálpolitika alapvető céljai?
- Mit ért el a szociálpolitika az elmúlt 20 évben – durva mércékkel mérve
- Milyen eszközökkel?
- **Min múlik a szociálpolitika teljesítménye?**
- Röviden a feladat nagyságáról
- Hosszabban a szakpolitika válaszairól
  - a múlt öröksége
  - politikai ideológiák, értékválasztások
  - kormányzati hatékonyság
- Tanulságok
- Válság
- Kitörési pontok

Min múlik a szociálpolitika teljesítménye

- A feladat nagysága
  - **a gazdasági rendszerváltás hatása**
  - demográfiai folyamatok
  - **család és helyi közösségek**
  - szolidaritás
  - **előítéletesség**
- A szakpolitika válaszai
  - a múlt öröksége
  - politikai ideológiák, értékválasztások
  - kormányzati hatékonyság

Min múlik... a rendszerváltás hatása

Rendszerváltás előtt

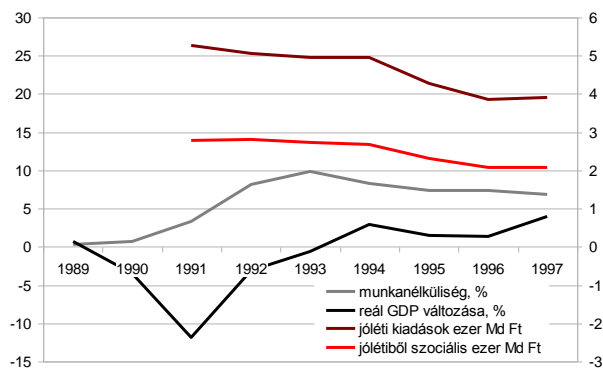
- Szegénység trendje inkább csökkenő
- Jövedelmi különbségek csökkennek/lassan változnak
- De: tartós szegénység (vö Kemény 1972)
sokgyerekes vagy apátlan munkás-családok
faluról városra került képzetlen munkások
- És: már a 80-as évektől növekvő egyenlőtlenségek

Rendszerváltás első néhány évében

- Nagyon gyors változások
- Szelektíven: kor isk lakhely
- Halmozottan

Min múlik... a rendszerváltás hatása

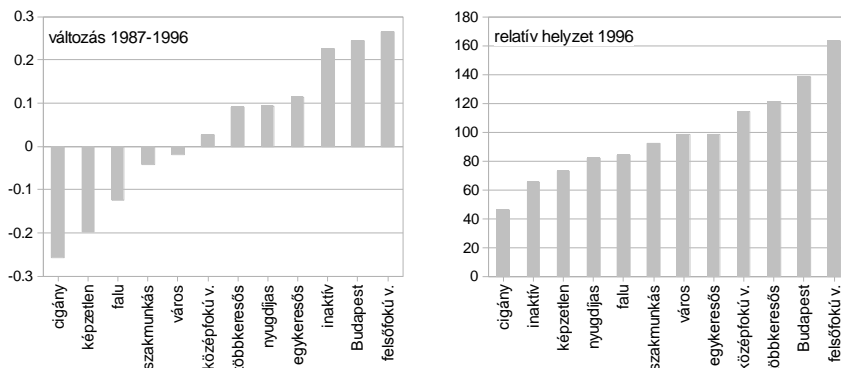
Nagyon gyors változások 1989 és 1993 között

Min múlik... a rendszerváltás hatása

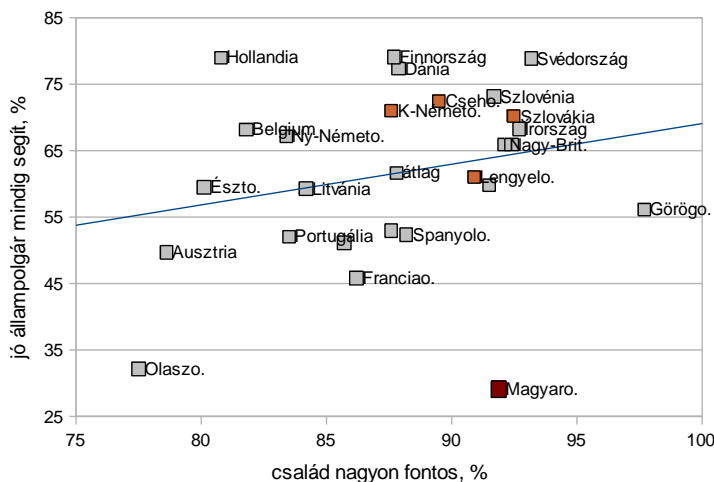
Szelektív sokk: a háztartás relatív jövedelmi helyzete (1996) és annak változása 1987 és 1996 közt a háztartásfő státusza szerint (Tóth 2008)

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Min múlik... helyi közösségek és család

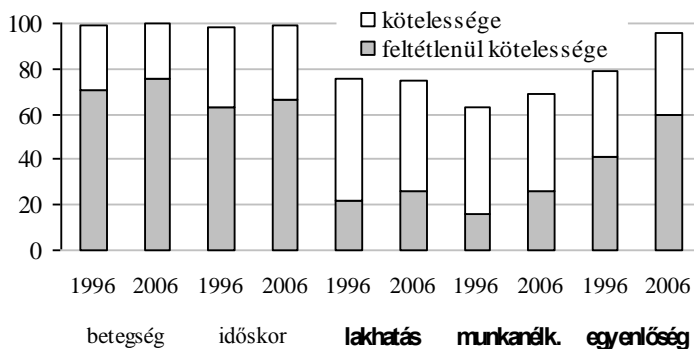

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Min múlik... állam vs család szerepe

Kötelessége-e az államnak, hogy megélhetést, ellátást biztosítson? A felnőtt magyar lakosság véleménye 1996-ban és 2006-ban (a kérdezettek %-ában)

www.budapestinstitute.eu

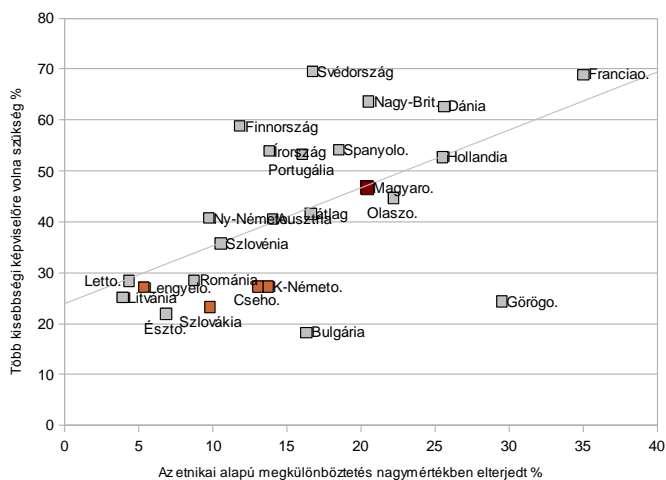
Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Min múlik... előítéletesség

Egyes csoportokkal szembeni előítéletek elterjedtsége a lakosság megítélése szerint, 2006

Fogyatékos ember	Más etnikumhoz tartozó	50 feletti munkavállaló
Dánia	Lengyelo.	Dánia
Finnország	Észto.	Olaszo.
K-Németo.	Románia	Svédország
Írország	Ny-Németo.	Hollandia
Ny-Németo.	Szlovákia	Szlovénia
Szlovénia	Szlovénia	Írország
Észto.	Finnország	Finnország
Hollandia	Cseho.	Nagy-Brit.
Szlovákia	K-Németo.	Franciao.
Ausztria	Írország	Spanyolo.
Nagy-Brit.	Ausztria	Észto.
Svédország	Portugália	Magyaro.
Spanyolo.	Svédország	Cseho.
Románia	Spanyolo.	Ausztria
Lengyelo.	Magyaro.	Görögo.
Cseho.	Nagy-Brit.	Szlovákia
Magyaro.	Olaszo.	Ny-Németo.
Olaszo.	Hollandia	Lengyelo.
Portugália	Dánia	Portugália
Görögo.	Görögo.	Románia
Franciao.	Franciao.	K-Németo.

Min múlik... előítéletesség

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Min múlik a szociálpolitika teljesítménye

- A feladat nagysága
  - a gazdasági rendszerváltás hatása
  - demográfiai folyamatok
  - család és helyi közösségek
  - szolidaritás
  - előítéletesség
- A szakpolitika válaszait meghatározó tényezők
  - a múlt öröksége
  - politikai ideológiák, értékválasztások, politikai kultúra
  - kormányzati hatékonyság

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Min múlik .... a múlt öröksége

Szocialista rendszerben

- Az integráció fő eszköze a foglalkoztatás
- Felelőse az állami vállalat és a rendőrség
- Centralizált rendszer: horizontális együttműködés gyenge
- Civil szektor megtűrt: kicsi és gyenge

Rendszerváltás után

- Munkapiac koordinációját a piac veszi át:
gyorsan növekvő bérkülönbségek, munkanélküliség
- Munkapiac (Re)integráció feladatát az állam veszi át:
megélhetést kell adni, feszültségeket enyhíteni
-> pénzügyi ellátások, adminisztráció, jogszolgáltatás
- Személyre szabott szolgáltatásokban nincs tapasztalat
- Erős decentralizáció - önkormányzati szinten hiányzó kapacitás

Min múlik .... ideológia és politikai kultúra

- Középosztály megerősítése vagy mélyszegénység enyhítése +
- Segélyezés vagy reintegráció +
- Állami kontroll vagy partnerség +-
- Rövid távú szavazatszerzés vagy kormányzati felelősség +-
- Politikai csatater vagy szakmai párbeszéd -

Lakner (2005)

Hajnal (2008)

Min múlik .... kormányzati hatékonyság

- Más kormányzati területek teljesítménye és együttműködése
  - foglalkoztatáspolitikai
  - lakáspolitikai
  - adópolitikai
  - területi fejlesztések
  - jogalkotás és igazságszolgáltatás
(adós és hitelező, válás, öröklés, ...)
- Következetes, hosszú távú stratégia hiányzik
- Finanszírozás intézményi vagy input alapon: minőséget, eredményességet nem ösztönzi
- Eredmények mérése és korrekciók hiányoznak/ esetlegesek
- Érintett szereplők bevonása formális/ esetleges

Tausz (2007), OECD (2007)

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Vázlat

- Melyek a szociálpolitika alapvető céljai?
- Mit ért el a szociálpolitika az elmúlt 20 évben – durva mércékkel mérve
- Milyen eszközökkel?
- Min múlik a szociálpolitika teljesítménye?
- Röviden a feladat nagyságáról
- Hosszabban a szakpolitika válaszairól
  - a múlt öröksége
  - politikai ideológiák, értékválasztások
  - kormányzati hatékonyság
- **Tanulságok**
- A globális válság hatásai
- Kitörési pontok

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Tanulságok

- Pénzbeli ellátások növelése önmagában kevés
- Személyre szabott segítség, szolgáltatások

- És: a megoldás kulcsa nem annyira az eszközökben (MIT), hanem a megvalósítás részleteiben (HOGYAN) van:
  - hatósági/szolgáltatói jogkörök és felelősségek
  - együttműködés, összehangolás
  - finanszírozási rendszer: minőségre ösztönzés
  - stratégia
  - mérés, ellenőrzés
  - transzparencia

A globális válság hatásai

- Sokakat érint egyszerre: kapacitás-korlátok
- Gyors pénzbeli támogatás segíthet: összege?

- EU/OECD ajánlások: korai beavatkozás és aktiválás
  - foglalkoz(tat)ási rehabilitáció
  - gyakornoki programok
  - mikrohitel
  - célzott bértámogatások (tartós munkanélküliek, képzetlenek, stb)
  - (át)képzés és munkaidőcsökkentés támogatása

Kitörési pontok

- Civil szektor bevonása - kiszereződés:
  - stabil, kiszámítható finanszírozás
  - alapműködés és kísérletek
  - szabályozott verseny
  - minőségre ösztönző finanszírozás
- Eredmények mérése és visszacsatolások
(GYEP, Sulinova, Salva Vita: SROI)
- Szakmai autonómia növelése
  - együttműködés
(Savaria Rehab, Salva Vita)
- Pénzügyi függés csökkentése
  - lakossági, vállalati részvétel növelése
(Máltai – SPAR, legszegényebb 100)

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Források és hivatkozások

Eurostat on-line adatbázis

Ferge (2007): Mi történik a szegénységgel? Csalóka posztmodernitás. Esély 2007/4.

Gábos és Szivós (2008): Lent és még lejjeb: jövedelmi szegénység, megj: Kóz, teher, elosztás, TÁRKI

Hajnal (2008): A magyarországi közpolitika kudarcaihoz, KSZK

Havasi (2002): Szegénység és kirekesztettség a mai Magyarországon, Szociológiai Szemle 2002/4.

Kapitány és Molnár (2005): A magyar háztartások jövedelmi és fogyasztási mobilitása az ezredfordulón, megj: Háztartások a tudás- és munkapiacra, MTA-KTI

Kemény (1972): Az alacsony jövedelmű népesség életkörülményei Magyarországon, kézirat

Ladányi (2007): Az antiszegregációs programok szükségességéről és lehetőségéről, Kritika, 2007 október

Lakner (2005): A megszakítottság folyamatossága. Változó prioritások a rendszerváltás utáni magyar szociálpolitikában, SzMM

OECD (2007): Regulatory management capacities of member states of the European Union that joined the union on 1 May 2004. SIGMA Paper, No. 42.

OECD (2008): Growing unequal?

Spéder (2002): A szegénység változó arcai, Századvég

Szivós és Tóth (1998): A jóléti támogatások és a szegénység Magyarországon, 1992-1997, TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok 5.

Tausz (2007): Hungary. Trends, recent developments. Feeding in and feeding out: a study of national politics, Peer review and assessment in social inclusion, European Commission.

Tóth (2008): Ki nyert ma? A jövedelemeloszlás változásai 2005-2007 között, TÁRKI

www.budapestinstitute.eu

Hajléktalanellátás 2009, Balatonföldvár, 2009. szept 24-

Köszönöm a figyelmet

Elérhetőség: agota.scharle@budapestinstitute.eu